

plaren van *C. albipennis* in Meigen's collectie te Parijs het wijfje tot holotype te kiezen, waardoor *albipennis* een synoniem werd van *C. atra* Meig, wat het mogelijk, ook zonder mijn toedoen, ook reeds van te voren was. (Zie *Natuurh. Maandbl.* Vol. 15 [1926] p. 24).

Thans rest nog de vraag, die haast door alle schrijvers, die over *Phoriden* in doodkisten berichten, geopperd en in uiteenlopenden zin beantwoord werd, n.l.: Op welke manier komen de larven, resp. imagines van *C. tibialis* in de kisten onder de aarde?

Reeds Reinhard vraagt zich af (l.c. blz. 210): „in weleher Weise die Eier dieser Tiere an die Leichen gelangen, ob dies nur, wie man ja oft beobachten kann, an der Leiche vor der Beerdigung stattfindet, oder ob, was ebenfalls viel Wahrscheinlichkeit für sich hat, die Tiere durch den beim Auswerfen des Grabes gelockerten Erdboden bis in die Tiefe, wo der Sarg steht, hinabsteigen, um ihre Eier an einer Stelle abzulegen, wo die auskriechenden Larven geeignete Nahrung finden“. Hij geeft daarop geen antwoord. Mégnin daarentegen beweert zeer beslist: Quant aux Phoras il faut forcément admettre que leurs larves proviennent d'oeufs pondus à la surface du sol.... Volgens hem zouden de vliegen door de lijkluht, die uit het graf opstijgt, worden aangelokt en de uit de afgelegde eieren voortkomende larven zich door de aarde heen werken tot bij en in de kisten, waarbij zij misschien profiteeren van de pijpen der aardwormen. Op deze manier immers, zegt hij, bereiken ook zeker andere vliegenmaden b.v. de onder de aarde verborgen truffels.... Lundbeck (l.c.) vindt dit niet erg waarschijnlijk. Hofmann (l.c.) is van meening, dat het zeer goed kan zijn, dat de imagines zelf in de aarde kruipen en aldus in de kist dringen, terwijl de auteurs van het bovengenoemde boek „*Insect life*“ het er voor houden, dat de eieren noodzakelijk vóór de teraardebestelling op de lijken moeten afgelegd zijn. Volgens Lundbeck is het gemakkelijk te begrijpen, dat, als er eenmaal vliegen onder den grond in een kist aanwezig zijn, de nakomelingen in geheele reeksen van generaties elkander opvolgen, omdat de uitgekomen imagines, die wellicht het daglicht nooit aanschouwen, onmiddellijk tot voortplanting gelegenheid hebben en daartoe overgaan.

Misschien kan ik nog wat bijdragen om ook in deze kwestie een oplossing te brengen. Onlangs ontving ik ter determinatie uit Unterfranken (Duitschl.) een partij vliegen, die uit oud nestmateriaal van oeverzwaluwen gekweekt waren. Tot mijn verwondering was, behalve enkele exemplaren van *Limosina* sp., alles *Conicera tibialis*. Daaruit zou ik willen afleiden, dat het in den aard van deze *Phoride* ligt, door te dringen tot en zich te ontwikkelen uit rottende dierlijke stoffen, die min of meer diep onder of in de aarde verborgen liggen. In dit geval waarschijnlijk uit de lijken

van gestorven oude of jonge vogels; want zooals kenners van het vogelleven mij verzeckerden, gaan juist bij de oeverzwaluwen veel nestjongen door de koude te gronde. Hier is het tevens duidelijk, dat het de ontwikkelde vlieg kon geweest zijn, die door de meterlange nesttoegang van 't oeverzwaluwnest tot de zich ontbindende stoffen was doorgedrongen. Daar men bij graven dikwijls kan zien, dat er aan de oppervlakte spleten en scheuren in de aarde ontstaan, ben ik geneigd aan te nemen, dat het ook op begraafplaatsen voor de *Conicera*-imagines soms niet onmogelijk is zich toegang te verschaffen tot een lijk.

Ik kan me dus met de zienswijze van de auteurs van „*Insect life*“ geenszins vereenigen; die het ondergronds voorkomen van *Phoriden* in doodkisten alleen zouden willen verklaren door het „mede-begraven-worden“ van bovengronds op het lijk afgelegde eieren.

Er zijn inderdaad wel vliegenuitloopen, die uitsluitend op deze manier in doodkisten terechtkomen, n.l. soorten van het genus *Calliphora* en *Curtoneura*. Mégnin getuigt l.c. p. 101 deze soorten alleen op lijken te hebben aangetroffen, die in de zomermaanden begraven waren „tandis que ceux inhumés pendant l'hiver en étaient totalement dépourvus, bien qu'ils présentassent en abondance des chrysalides d'anthomyies et surtout de *Phoras*“.

Voor mij is, kort gezegd, het optreden van *Conicera tibialis* in doodkisten een speciaal geval van de vermoedelijk obligaat onderaardse ontwikkelingswijze dezer soort. Na te gaan, onder welke omstandigheden nu juist dit speciale geval gerealiseerd wordt is m.i. moeilijk, maar ook — althans voor den zooloog — van minder belang.

Nadat deze spreker den dank der vergadering heeft ontvangen vraagt de heer Grégoire, waarom de schildpad uit de groeve van den heer v. d. Zwaan nog niet is overgebracht naar 't Museum.

De Voorzitter zegt, dat hij bij gebrek aan bergruimte in 't Museum, 't beter oordeelt 't fossiel in de mergel te laten. 't Schild is gehard en voor beschadiging zooveel mogelijk gevrijwaard. Als 't Museum uitgebreid is, dan zal onmiddellijk dit belangrijke stuk worden overgebracht. Meerdere belangrijke aanwinsten moet de conservator laten, waar ze thans zijn.

Nadat de volgende vergadering is vastgesteld op 12 Dec. sluit de Voorzitter de vergadering te halt negen uur.

MIDDEN-LIMBURGSCH NATUURSCHOON. DE MOEZELERPEEL.

Door J. H. H. de Haan.

II.

De groote afwisseling in de bodemgesteldheid van de hier beschreven Moezelerpeel maakt het mogelijk er de meest uiteenlooo-

pende vertegenwoordigers der diverse insectenfamilies aan te treffen.

Daar waar de zandgrond aan de oppervlakte treedt (dus in het Zuid-Oosten) vinden de bruine en de groene loopkever, *Cicindela hybrida* en *Cicindela campestris* L. een geschikt voortplantingsterrein. Ook *Phyllopertha horticola* Lin., dit algemeen voorkomend kevertje zag ik daar in Mei 1928 in duizenden exemplaren, op een oppervlakte van slechts enkele tientallen vierkante meters. Naast deze wemelt het er in het vroege voorjaar van de talrijke leden der *Aphodius*-familie, van welke ik hier een der grootste wil noemen: *Aphodius fossor* Lin., verder talrijke *Geotrupes* o.a. *Vernalis* Lin., *Spiniger* Mrsh. en *Mutator* Mrsh. Zeer waarschijnlijk zijn de vele weiden in de omgeving met grazende koeien en paarden, hieraan niet geheel vreemd.

Het behoeft nauwelijks te worden vermeld, dat de in de buurt staande dennen de lijst der *Coleoptera* van de Moezelerpeel doen vermeerderen met *Acanthocinus aedilis* L. *Timmerbok* en *Hylobius abietis* L. groote *Dennensnuittor*.

De doodgravers, *Necrophorus*, hebben in en bij het moeras blijkbaar een welig bestaan, getuige hun veelvuldig voorkomen (van *Necrophorus humator* F., slechts één exemplaar aangetroffen).

Het spreekt vanzelf, dat in zoo'n moeras aanhoudend veel den natuurlijken weg van alle stoffelijke zaken opgaat. Dagelijks eischt de natuur haar offers, hetzij tijdens een regenperiode jonge vogels, hetzij andere dieren, welke door ouderdom of als prooi van hun belagers het leven laten en waarvan enkele resten weer bij het broeden benut worden. Het geraamte van een hond wees er de plaats aan, waar deze eens zijn leven eindigde en de keurige skelettekring bewees, dat er meer dan een zuiver verrottingsproces was werkzaam geweest. Het voorkomen van andere askevers als *Hister cadaverinus* Hoffm. zal U dan ook wel geenszins verwonderen.

In de slooten: *Dytiscus marginalis* L. en *Dytiscus punctulatus* F., *Colymbet fuscus* L., *Ilybius fuliginosus* F., ook de Spinnende Watertor, *Hydrophilus piceus* L., soms zelfs in buitengewoon groot aantal.

Van de boktorren zij hier nog verder genoemd de *Weverbok*, *Lamia textor* Lin., *Stenochorus meridianus* Panz., *Spondylis buprestoides* L., *Leptura rubra* Lin.

Op de waterplanten zitten talrijke *Donacia*'s. Van de goudhaantjes (*Chrysomelidae*) treedt het elzenhaantje *Agelastica alni* L. er in ontzettende massa's op. Ook een der allerkleinste familieleden *Crepidodera femorata* Gyllh. een der z.g. Aardvlooien komt hier voor.

Van de kleinere *coleoptera* trof ik er

tevens aan *Colenis immunda* Strn., van de kniptorren vooral *Corymbites aeneus* L. en ook *Elater sanguinolentus* Schrank.

Cantharis fusca L. heet het speciaal op de schermbloemigen gemunt. Schier kan men er geen dezer planten aantreffen of zij heeft een of meer exemplaren van deze soort op visite en de voornaamste episoden uit het leven van deze soldatenkevers spelen zich dan ook op deze plant af. Tevens ziet men er veelvuldig *Anthocomus rufus* Hrbst. Van dit laatste kevertje trof ik in Aug. '28 eens 73 exemplaren aan op een klein door schimmel aangetast eikentakje, waar ze zich uitsluitend ophielden op de schimmelvlekken. Mogelijk, dat ook deze kevers bijdragen tot de verspreiding hiervan.

Ook voor den Lepidopteroloog is de Moezelerpeel niet zonder beteekenis. Reeds in het vroege voorjaar ziet men er de eerste overwinteraars (*Vanessa io* L. dagpauwoog; *V. urticae* L. kleine vos en *Gonepteryx rhamni* L. citroentje). Dan komen ook spoedig de „witjes" (*Pieris brassicae* L., *rapae* L., *napi* L.), tegelijk met de oranjetipjes, *Euchloë Cardamines* L. dartel rondvliegen in de voorjaarszon boven de heerlijk bloeiende weiden van goudgele *Ranuncula*-ceeën en doen bruine zandoogjes, *Epinephele jurtina* L. en koevinkjes *Aphantopus hyperanthus* L. een schier onvermoeiden dans om elkander tusschen de heesters.

Een eigenaardig verschijnsel viel er eind Mei, begin Juni waar te nemen. Niet alleen aan de Moezelerpeel maar ook overal om Weert, toen er plotseling een groot aantal Distelvlinders, *Pyrameis cardui* L. optraden. Hun kleur was opvallend bleeker dan van de thans hier vliegende exemplaren (Aug.). Een onderzoek wees uit, dat ze allen zonder uitzondering waren afgevlogen. Het waren dus overwinterende vlinders en we hadden hier blijkbaar te doen met een trek.

Interessante mededeelingen over dergelijke gevallen vind ik aangehaald door Dr. Thijsse in „De Levende Natuur" dl. 30, pag. 143: De Trek der Distelvlinders.

„C. B. Williams, chef-entomoloog van het Departement van Landbouw te Caïro neemt „aan, dat noordelijker dan Midden-Frankrijk en „Zuid-Duitschland of Zwitserland geen enkele „Distelvlinder overwintert. Alles wat wij van „die dieren in Mei en Juni te zien krijgen „is op den trek hierheen gekomen”.

„Hij vertelt, dat laat in het voorjaar groote „of kleine zwermen door Zuid-Frankrijk trekken naar Engeland en Ierland. Andere komen van Italië of den Balkan en trekken „door Zwitserland, Oostenrijk, Tsecho-Slovakije naar Nederland en Duitschland en verder „naar Scandinavië”.

Een en ander heeft tengevolge gehad, dat de zomergeneratie hier eveneens overvloedig is geweest.

De *Rhopalocera* zijn er over het alge-

meen zeer talrijk. Ook aan de Kootspeel, welke een nog grootere aantrekkelijkheid vormt voor deze groep. Mogelijk is dit te wijten aan het meer openliggen van de weiden, waardoor ze na regen en dauwvorming spoediger droog zijn en daardoor geschikter als voeding voor rupsen.

Laat ik van de dagvlinders nog noemen: *Papilio machaon* L., Koninginnepage; *Colias edusa* F., Oranje lucernvlinder; *Colias hyale* L., gele lucernvlinder; *Argynnis euphrosyne* L., Prins en Argynnis lathonia L., den kleinen Parlemoervlinder; *Satyrus semele* L., Heivlinder, *Pararge megera* L., Argusvlinder; *Epinephele tithonus* L., Oranjekleurig zandoogje, *Adopaea lineola* O.; *Augiades sylvanus* Esp.; *Hesperia malvae* L.

Voor de Heterocera vormt de Moezelerpeel een zeer geschikt voortplantingsterrein. Ik heb reeds meermalen gewezen op de groote verscheidenheid van begroeiing en den overvloed van heesters; straks zal ik nog in de gelegenheid zijn hierop in finesse terug te komen. Deze is ook van sterken invloed op de nachtvlinders, wier rupsen, in tegenstelling met die der dagvlinders, welke zich in hoofdzaak met grassen, klaver en andere weideplanten voeden, hoofdzakelijk houtachtige gewassen op haar spijskaart vermeld hebben.

De aanwezigheid van de zeer vele kamperfoelieplanten lokt tevens menigen vlinder hierheen. Voorts verdienen vermelding *Smerinthus populi* L. gehakelde Pijlstaart; *Dilina tiliae* L. Lindepilstaart; *Pergesa elpenor* L., Avondrood en *Macroglossa stellatarum* L. Meekrapvlinder. Maar ook *Acherontia atropos* L., de Doodshoofdlinder, die in 1927 om Weert betrekkelijk veel voorkwam. Ik ontving verschillende rupsen en cocons o.a. ook uit de omgeving van de Moezelerpeel.

Cosmotriche potatoria L., de Drinker, trof ik nog nergens in zoo groot aantal aan als hier, ook *Lasiocampa quercus* L., Hagehelden *Macrothylacia rubi* L., Veelvraatruys. Van dezen laatsten vlinder ziet men er in den zwoelen zomeravond vele rusteloos over de lage heesters vliegen.

De boomen worden er voornamelijk aangestast door de rupsen van *Cossus cossus* L., wilgenhoutrupsvlinder en *Trochilium apiformus*, Horzelsvlinder.

Zeer veelvuldig treden op: *Ematurga atomaria* L., Heidespannar; *Abraxas marginata* L., Deilinia pusaria L., wit- en grijsbandvlinder en *Plusia gamma* L.; op de distels *Zygaena filipendula*, St. Jansvlinder.

Verder wil ik mij bepalen tot het vermelden van: *Pheosia tremula* Cl., *Rivula sericealis* Sc., *Geometra papilionaria* L., *Pseudoterpna pruinata* Hufn., *Acidalia muricata* Hufn., *Ortholitha limitata* Sc., *Angerona prunaria* L.,

Amphidasis betularia L. var. *double-dayaria* Mill.

Van de overige insecten wil ik op de allereerste plaats noemen de overlastige muggen, waarmede iedere bewonderaar van moerassen en bosschen op zeer intieme wijze moet kennis maken en dan zijn niet te vergeten de zeer kleine kriebelmugges, Simuliidae, die als een Egyptische plaag rondom het moeras verschijnen en wellicht in staat zijn den niet getrainden natuurbeschouwer den toegang tot het natuurmonument te ontzeggen. Het gevoel is dan ook verre van behagelijk als plotseling een aantal van deze 1 m.M. groote insecten een visite komt afleggen. Dit zijn echter niet de eenige, welke zich aan ons bloed willen vergasten. Ook vliegen, *Haematopota pluvialis* L. en *Crysops relictus* Meig., evenals de Scorpioenvlieg *Panorpa communis* L. versmaden het niet.

Nog een dergelijke gast, welke er voorkomt, — zijn aanwezigheid werd mij door een egel, *Erinaceus europaeus*, verraden, — is de teek, *Ixodes ricinus* L.

De schermbloemigen bieden gelegenheid te over met de vele zweefvliegen: *Syrphus ribessi* L., *Helophilus pendulus* L. en meer andere algemeene bekendheden, ook sluipwespen, langpootmuggen en graafbijen kennis te maken.

De groepen *Vespa* en *Bombus*, waarvan men er ongeveer alle inlandsche soorten kan aantreffen, (ook wespennesten zijn er geen zeldzaamheid), geven door hun algemeenheid geen aanleiding tot nadere behandeling.

Aangeduid zij hier verder het zeer veelvuldig voorkomen van de gewone pad *Bufo vulgaris*. In de buurt trof ik verder aan de groene pad, *Bufo calamita*.

Rest mij thans nog een nadere beschouwing van de zoogdieren. Hiermede kan ik kort zijn, na hetgeen hierover reeds is opgemerkt.

De Bunzing, *Mustela putorius*, werd meermalen 's winters op het ijs aangetroffen.

Het voorkomen van *Canis vulpes*, en Hermelijn, *Mustelina erminea*, is er hoewel ik ze er zelf nooit heb waargenomen, toch wel zeker. Van eerstgenoemde werd in 1927 een nest op zeer geringen afstand uitgegraven, terwijl op 8 Februari 1926 een ex. van de Hermelijn uit die buurt in mijn bezit kwam.

Het terrein is voor hun strooptochten dan ook bij uitstek geschikt.

De Waterrat, *Hypudaeus amphibius* L. komt er langs de slooten met steile kanten en doorzeefd met gaten, zeer veel voor.

Waarschijnlijk zullen ook zij wel debet zijn aan de verdwining van talrijke vogelnesten. In ieder geval werken er verschillende factoren samen om de broedvogels te doen vermindern en naast hetgeen hieromtrent reeds opgemerkt is, wil ik nog wijzen op de onvoorzichtigheid met vuur, waardoor nog in de laatste

dagen van Mei '28 een groot gedeelte van het hakhout om de Moezelerpeel werd in asch gelegd.

Het mag in het algemeen een zeer geschikt middel lijken „woeste” gronden voor ontginning bruikbaar te maken door ze eerst af te branden, toch meen ik, dat hierbij wel met den broedtijd der vogels moest worden rekening gehouden om niet de jonge vogels en andere dieren aan een levende crematie bloot te stellen.

BEREDENEERDE VOORLOOPIGE LIJST DER IN LIMBURG IN 'T WILD VOORKOMENDE ZOOGDIEREN.

door Rector Jos. Cremers.

I a.

Canis lupus L.
de Wolf.

Aanvulling.

Dankbaar mocht 'k constateeren, hoe er heel wat belangstellenden in deze lijst zijn.

En één hunner meende, dat 'k ietwat verdienstelijk werk zou leveren, als 'k op *Canis lupus* nog 'ns terugkwam, als „Aanvulling” van m'n vorige gegevens, **alles** van den Wolf wilde mêedeelen, wat me sindsdien over z'n vroeger voorkomen — al is 't ook nog zoo lang gelciden — in en onmiddellijk buiten Limburg wellicht bekend is geworden.

„Dergelijke gegevens toch, aldus de vriendelijke belangstellende, zijn, hot en haar, verspreid in allerlei boeken en tijdschriften, welke men vaak niet dan met groote moeite in handen kan krijgen. Gij zijt thans in de gelegenheid om ze, voor 'n groot gedeelte althans, in 't Maandblad bijeen te brengen. Geïnteresseerden kunnen er allicht nut van hebben....”

Gehoor gevende aan dit verzoek, weet 'k zeer goed, dat 'k ook nu wecr op lange na niet alles, 't onderwerp betreffende, zal kunnen geven — weet óók dat 'k over *Canis lupus*, — een toch feitelijk in Limburg niet meer voorkomend dier — (al kan 't er misschien vandaag of morgen nog 'ns worden aangetroffen) — verder uitwid dan men in 'n „Voorloopige Lijst” zou verwachten.

Moge m'n „langdradigheid” in deze heur excuse vinden in de nauwgezetheid, waarmee 'k tracht m'n „Beredeneerde Voorloopige Lijst” samen te stellen.

* * *

Wolven in de buurt van Aken.
(1170—1240).

Bij Caesarius van Heisterbach, die leefde van 1170—1240, en schreef over velerlei zaken, wil 'k niet zweren.

Maar, waar hij 't volgende verhaal doet, meen 'k toch te mogen bemerken, dat destijds

in de buurt van Aken, derhalve van 't tegenwoordige Hollandsche Limburg, de Wolf geen ongewone verschijning was.

In 't kort sâamgevat komt 't verhaal hierop neer:

„In de buurt van Aken woonde 'n man met vrouw en drie kinderen.

Eén der kinderen zat voor 's vaders huis toen 'n Wolf kwam, 't wicht greep en er mée wegvluchtte naar 't bosch.

'n Ridder, die toevallig passeerde, achtervolgde 't ondie.

't Gelukte hem 't kind behouden aan de ouders terug te geven.

Maar.... ettelijken tijd later werd diezelfde knaap toch nog door 'n Wolf verscheurd....

De knaap had 'n zusje. Dat zusje ging naar 'n waterbron in Akens' buurt. 'n Wolf verscheurde zusje....

Er kwam oorlog.

En de man bracht vrouw en hebben en houden binnen Akens veste.

Doch liet z'n derde, nog overblijvend kind, achter ter bewaking van de zoo pas verlaten woon, waarin zich nog bezit bevond.

En toen hij, ter inspectie, terugkwam, vond hij z'n jongen niet meer.... Zag hem nimmer terug....

Waarschijnlijk had ook dien 'n Wolf ge-roofd, verscheurd....”

Nog eens — 'k zweer bij Caesarius van Heisterbach niet.

Maar in die tijden moeten de buurten van Aken, en derhalve van Zuid-Limburg óók, toch heel wat door Wolven onveilig zijn gemaakt.

Hoe zou de schrijver anders aan 'n dergelijk verhaal zijn gekomen?....

(Zie Caesarius van Heisterbach, „Dialogus miraculorum”).

* * *

In 'n artikel van 't Tijdschrift „Aus Aachens Vorzeit” XIII Jrg., 1900, wordt gezegd: „Nog in de vorige eeuw waren Wolven in de omgeving van Aken geen zeldzaamheid. Volgens mededeelingen van Freih. v. d. Frencks werden nog in de laatste helft der 18de eeuw groote Wolfsjachten gehouden in de bosschen van Montjoie. Waarschijnlijk werd de laatste Wolf in 1860 geschoten door Freiherr von Broich in de buurt van Laurensberg” ¹⁾

Of deze laatste bewering waar is, heb 'k niet kunnen achterhalen. Ze is echter m.i. ietwat verdacht, wijl noch Otto le Roi, noch H. Freiherr Geyr von Schweppenburg, noch August Reichensperger (zie vorig artikel) er melding van maken.

Van de hand van Hugo Otto verscheen 'n aardig boekje: „die Säugetiere der Rheinlande. Ein Beitrag für Heimatsforschung und Naturdenkmalpflege”, M. Gladbach 1924, Volksvereinsverlag.

¹⁾ Schriftelijke mededeeling door Pastoor H. Spierts, te Terwinselen.